

Eerder met gewijzigde wapens voor de Drie Koningen, gepubliceerd in *Heraldicum Disputationes* 18 (2015): 89-93.

Sleutelwoorden: schilderij, Daret, Avercamp, herberg, wapen, gevel

Wapens op gebouwen, geschilderd door Jacquet Daret (ca 1400- ca 1468) en Hendrik Avercamp (1585-1634)

Anton C. Zeven, Wageningen-NL

Jacques Daret (ca 1400 – ca 1468)

Jacques Daret was geboren in de omgeving van Doornik in ca 1400/1405. Hij kreeg zijn opleiding tot kunstschilder in die stad bij Robert Campin/meester van Flémalle; een medeleerling was Rogier van der Weyden. In deze stad en in Atrecht/Arras was Daret werkzaam. Van hem hangt in het Gemäldegalerei te Berlijn het schilderij *De Aanbidding van de Drie Koningen* (fig. 1). Dit schilderij was een deel van een altaarstuk, dat besteld werd door Jean du Clerq, na zijn benoeming tot abt van de Benedictijner abdij Sint Vaast. Het stuk dateert van 1433/4-1435.

St. Vaast of St. Vedastus was afkomstig uit de buurt van Limoges. Hij was vooral werkzaam rond Atrecht, waar hij als bisschop was aangesteld. In de buurt van deze stad werd een aan deze heilige gewijde abdij gesticht. In de loop der jaren is de abdij verdwenen. Nu ligt op het voormalige abdijsiteert een wijk van Atrecht.

De Aanbidding

Fig. 1. De Aanbidding door de Drie Koningen, door Jacques Daret (ca 1400-ca 1468). Gemäldegalerei, Berlijn. Door rechthoek gemarkeerd detail (zie fig. 2).

We zien een bekend tafereel waarbij drie in rijkversierde kleding geklede Koningen het pasgeboren Kind Jezus aanbidden. Jezus wordt door Maria getoond, terwijl Jozef links afgebeeld is. Op de achtergrond een reizende groep personen met verscheidene vaantjes, een stad en, daar gaat het hierbij om, rechtsboven een gebouw met op de gevel versieringen en drie wapens. (fig. 2).

Mogelijk is dit gebouw een herberg, en eveneens is het mogelijk dat in deze herberg de drie Koningen overnachtten.

Vroeger werd van een belangrijke gast wel zijn wapenschild uitgehangen. Of indien niet beschikbaar werd zijn wapen op de gevel geschilderd. Uiteraard tot meerdere eer en glorie van de herberg. In het besproken schilderij zijn drie wapens op de gevel aangebracht. Door hun geringe afmeting is het moeilijk te zien hoe de wapens eruit zien. Maar de vaag afgebeelde wapens zijn *niet* die van de Drie Koningen.(afb. 3).

Fig. 2. Detail van figuur 1 en eveneens detail van de gevel. Beide figuren zeer sterk vergroot.

Afb. 3. Voorbeelden van wapens van Melchior, Kaspar en Balthasar. Tekening door Paul Bommer. Ontleend aan Brommers website.

Hendrik Avercamp (Amsterdam 1585 – Kampen 1634)

Hendrik Avercamp was doofstom; hij werd dankzij de steun van zijn moeder tpt kunstschilder opgeleid. Zoals bekend heeft Hendrik Avercamp veel schilderijen met ijsvermaak geschilderd. Eén van deze schilderijen is het *Winterlandschap met schaatsers* (afb. 1). In dit schilderij laat hij zien hoe men zich op het ijs vermaakt. Maar niet alleen ijsvermaak, maar ook andere interessant zaken, zoals een vinkenslag, een lege bijenkorf en vele spreuwenpotten zijn te zien.

Onze belangstelling gaat in eerste instantie uit naar de door cirkels gemarkeerde gedeelten. Binnen de linker cirkel het Wapen van de/het Markgraaf/schap van Antwerpen (in het vervolg de Markgraaf), binnen de rechter cirkel het uithangbord met twee halve manen en de naam Moriaen. Dominique Delgrange te Rijsel maakte Marc van de Cruijs op dit schilderij attent. Marc zond mij een reproductie.

Het gebouw de Markgraafschap van Antwerpen

Afb. 1. Winterlandschap met schaatsers, 1608, door Hendrik Avercamp. Rijksmuseum Amsterdam.

Afb. 2. Detail met het gebouw met het wapen van de Markgraafschap van Antwerpen, 1508.

Een beschrijving van het wapen van de het markgraafschap is: doorsneden, A. in goud een dubbelkoppige adelaar met rode bek en poten, B. het wapen van Antwerpen. Volgens een tekening van dit wapen uit 1508 zijn de schildhouders net als bij het wapen van de gemeente Antwerpen, rechts een wildeman met knots en links een wildevrouw. Het wapen op het gebouw wordt gehouden door twee leeuwen (afb. 3) (1). Het wapen op het stadhuis is gedekt door een gravenkroon van drie fleurons en twee parels (afb. 4).

Afb. 3. De sterk vergrote kop van het rechter schildhoudend dier.

Afb. 4. Wapen van het Markgraafschap van Antwerpen op het Stadhuis. Bron: internet.

Men kan zich afvragen waarom het wapen het markgraafschap op een gebouw is geschilderd. Delgrange heeft drie verklaringen hiervoor: het gebouw is 1. een herberg met de naam *In het Wapen van de Markgraaf[schap of Markizaat] van Antwerpen*, 2. een enclave van het markgraafschap in het huidige Nederland, of 3. de zetel van vertegenwoordigers van het markgraafschap ergens in het huidige Nederland.

Het gebouw met De Moriaen

In afbeelding 5 geven we een detail van het schilderij (zie rechter cirkel in afbeelding 1). Het betreft een uithangbord met twee halve manen. Eén op de stang, en één geschilderd op het bord. Op het bord zijn ook onduidelijke zaken geschilderd. De naam op het bord lees ik als Moriaen. De halve maan op de stang plus het uithangbord zou kunnen verwijzen naar een herberg met die naam. In de heraldiek wordt een moriaan echter uitgebeeld door een morenkop. Daarom vind ik de combinatie halve maan en de naam Moriaen vreemd. Men zou verwachten dat het huis De Halve Maan zou heten. Een huis met deze laatste naam wordt voor Amsterdam van 1549 vermeld.(2) Het komt nu ook als huisnaam in enkele plaatsen voor.

Ik dacht nog aan het wapen van een van de koningen (zie afb. 3), maar het is Kaspar met een halve maan in zijn schild en niet de “zwarte” Balthasar.

Afb. 5. Het uithangbord van De Moriaen.

Twee aanpalende panden De Markgraaf en De Moriaen

Het schilderij toont ons twee aanpalende panden, de één met de naam De Markgraaf en de andere met de naam Moriaen. Hoewel op internet enkele plaatsen met een pand met de naam Moriaen/Moriaan te vinden zijn hebben deze bronnen mij niet geholpen om de vraag te beantwoorden of we hier te maken hebben met een in 1608 bestaande situatie, of dat het (gedeeltelijk) is ontstaan in de fantasie van Hendrik Avercamp. Misschien dat een historicus met plaatselijke kennis het antwoord weet.

Ook zou gezocht kunnen worden op twee huizen Het Markgraafschap van Antwerpen en De Halve Maan, die ergens naast elkaar stonden.

Slot

Zijn er meer schilderijen met wapens op een gebouw? Ik ken er nog twee. Op het schilderij *Jozef en Maria bij de herberg*, van Abel Grimm (ca1570-1618/19) is te vaag een wapen op een gebouw te zien. Het schilderij bevindt zich in een particuliere collectie. Op een schilderij van Johannes Vermeer (1632-1675) heb ik twee wapens beschreven (*Heraldieke kleuren Van Wassenaer in "De Hoenderhof"*, wordt gepubliceerd in het *Heraldisch Tijdschrift*). Al eerder schreef ik over *Een vraag over bierbrouweremblemen en –wapens op het bierbrouwersgildehuis in Leiden*. *Heraldisch Tijdschrift* 15 (2-10): 34-35. Er zullen wel meer schilderijen te vinden zijn.

Noten

(1) De rechter leeuw is niet als een schildhoudende leeuw geschilderd. Het witte op de kop van deze leeuw is sneeuw. Aangezien de sneeuw nog niet door de zon gesmolten is en ook niet op de noordzijde van daken in het algemeen moet de gevel de noordgevel van het gebouw zijn. We kijken dus in zuidelijke richting.

(2) Braght, T.J. van. *Martelaarspiegel*. 1685. Constanter refereert in *Navorscher* 14 (1864) blz 30 naar een huis met deze naam